

מאיר אפלפלד: נופים חדשים

מספר ר' נחמן מברסלב:¹

מעשה במלך אחד שבנה לעצמו פֶּלְטִין (=ארמון) וקרא לשני אנשים וציווה אותם שיציירו את הפלטיין שלו. וחילק להם את הפלטיין לשני חלקים, היינו: שמחצה הפלטיין יהיה מוטל על האחד לציירו, ומחצה השני יהיה על השני לציירו. וקבע להם זמן, שעד אותו הזמן מחויבים הם לציירו. וילכו להם שני האנשים.

הלך אחד מהם ויגע וטרח מאוד, ולימד עצמו זאת האמנות של ציור (...). היטב היטב עד שצייר את חלקו שהיה מוטל עליו בציור יפה ונפלא מאוד. וצייר שם חיות ועופות וכיוצא בזה ציורים נפלאים ונאים מאוד. והשני לא שם אל לבו גזרת המלך ולא עסק בזה כלל.

וכאשר הגיע סמוך לזמן המוגבל שהיו צריכים לגמור מלאכתם, הנה הראשון כבר גמר מלאכתו ואמנותו בחלקו בציור נאה ונפלא מאוד, וזה השני התחיל להסתכל על עצמו, מה זאת עשה שפילה הזמן בהבל וריק ולא חש (לגזירת המלך). והתחיל לחשוב מחשבות מה לעשות כי בוודאי באלו הימים המועטים הסמוכים לזמן המוגבל אי אפשר לתקן עוד, ללמוד לעצמו ולעשות אמנות הציור, לצייר חלקו בזה הזמן המועט, כי היה סמוך מאוד למועד הקבוע להם.

ונתיישב בדעתו והלך והטיח כל חלקו במשיחת סממנים (=חומרים) ועשה פאקיסט (=טיח, ולפי מקור אחר, לֶפֶה) שחור על כל חלקו והפאקיסט היה כמו אספקלריה (מרָאָה) ממש, שהיו יכולים להתראות (=להיראות) בו כמו באספקלריה. והלך ותלה וילון לפני חלקו להפסיק בין חלקו ובין חלק חברו.

ויהי כי הגיע מועד הקבוע שקבע להם המלך, הלך המלך לראות תבנית מלאכתם אשר עשו באלו הימים. וראה חלק הראשון שהוא מצויר בציורים נפלאים מאוד, וחלק השני היה תלוי בוילון וחושך תחתיו ואין רואים שם מאומה. ועמד השני ופרש את הוילון והזריח (=וזרחה) השמש ובאה והאירה כל הציורים הנפלאים כולם בחלקו, מחמת שהיה שם הברק שהיה מאיר כמו אספקלריה. על כן כל הציפורים, המצוירים בחלק הראשון, ושאר כל הציורים הנפלאים, כולם נראו בתוך חלקו, וכל מה שראה המלך בחלק הראשון ראה גם כן בחלקו של זה. ונוסף לזה שגם כל הכלים הנפלאים וכל דברי האמנות, שהכניס המלך לתוך הפלטיין, כולם נראו גם כן בחלק השני, וכן כל מה שירצה המלך להכניס עוד

¹ בסוגריים: תוספות והשמטות קלות שאינן במקור. הכתיב שונה במקצת להקלת הקריאה. הסיפור סופר סמוך לשנת 1800. לגלגוליו של הסיפור ראו זאב קיצים, "שני הציירים" – סיפור משתקף בראי, אקדמות כ"ב, ניסן תשס"ט, עמ' 119–142.

כלים נפלאים לתוך הפלטיין יהיו כולם נראים בחלקו של השני. והוטב הדבר לפני המלך.

* * *

ר' נחמן כתב את הסיפור הזה כמשל על עניינים שבאמונה, ולא על ציור.² אני אקרא אותו כפשוטו. והרי גם ציור הוא עניין שבאמונה.

אין זה סיפור על שני ציירים אלא על שני אנשים שלמדו לצייר, שנאלצו לבחור דרך אמנותית. הצייר האחד הוא צייר מימטי, או היפר-ריאליסטי, בלשוננו. הוא מצייר את הארמון ואת עולם החי והצומח. אפשר לדמיין, כמו בסיפור העתיק הנודע על זאוקסיס שמספר פלינוס הזקן, ציידים שמנסים ללכוד את הציפורים והחיות שצייר, ואת משרתי המלך מנסים להיכנס אל הארמון המצויר וחובטים את אפם בדלת המצוירת.

הצייר השני לא הסתכל על משטח העבודה ולא על הארמון. הוא בחר "להסתכל על עצמו". הזמן היה מועט מאוד. אבל הוא התבונן בעצמו, בחייו, עשה את חשבון הנפש. וחשבון נפש כזה משנה את המבט בעולם. ולו בשל החיפזון שבהבנה כי הזמן קצר והמלאכה מרובה, וכי הוא אינו יודע לצייר (במקום אחר נאמר על ר' נחמן "שאמר על עצמו, שהתורה שלו היא חידוש גדול מאוד, אבל האינו-יודע שלו הוא חידוש גדול ביותר").

צייר שני זה צובע את חלקו בלכה או בטיח, ו"ברק שחור" נוצר. המשטח המבריק, בדומה לציורו של הצייר הראשון, משקף. לא רק את העולם, כצפוי, אלא גם את הציור של הצייר הראשון. הצייר השני גובר על הראליזם ב"נשקו" של הריאליזם: הוא מציב מראָה מול הייצוג. אבל המראה אינה משקפת רק את הציור, אלא גם את העולם, את "כל הכלים הנפלאים וכל דברי האמנות". ולא רק את כל הארמון משקפת המראה, אלא גם את "כל מה שירצה המלך להכניס עוד". ה"ציור" הזה אינו משקף רק את מה שכבר הושלם בעבר (דהיינו את הציור הראשון ואת הארמון), אלא גם את העתיד. הוא ציור פתוח. זהו ציור שהוא מראָה גדולה הפונה אל העולם, מראה שתשקף כל מה שיתייצב מולה.

מעניין שבסיפורו של ר' נחמן יש שני ציירים וציור אחד. שלא כמו בתחרות הנודעת של מיכלאנג'לו ולאונרדו, כאן שני האנשים חולקים את העבודה ואת חלל העבודה. הפסדו של האחד יפגע ממילא בעבודה כולה. שניהם חייבים לנצח, או להגיע למעין

² ראו: אברהם יצחק גרין, בעל הייסורים: פרשת חיייו של ר' נחמן מברסלב, מאנגלית ברוך שראל, עם עובד, ספריית אופקים, 1981, עמ' 159-160, וכן במאמרו הנ"ל של קיציס.

תיקון, כדי שהעבודה תושלם. נדמה לי שאת הסיפור יש לקרוא לא כהצגה של שתי אפשרויות יריבות של ציור. המלך שמח בשילוב של שני הציירים, לא בניצחון האחד.

גם ציורי הנוף של מאיר אפלפלד מורכבים, כביכול, מעבודתם של שני ציירים. בכך פעולתם דומה לפעולת הטבע. מצד אחד יש בהן צורות מזוהות של נוף: גזעים, עלווה, שמים, עננים... אבל הם אינם מסתפקים במבט אל העבר, כלומר אל צורת הנוף שכבר ידועה לנו. הם מהווים גם מראָה, בהיותם שיקוף של נפש הצייר שעמד מולם. אפשר לדמיין את המראָה של הצייר השני מסיפורו של ר' נחמן: מלאה "עיוותים", תנודות, ריצודי אור, תנועה, ובעיקר עומק. הצייר השני מצליח לחדור "לתוך" הארמון.

גם בשקפה את הציור הסטטי של הצייר הראשון יצרה המראָה של הצייר השני משהו אחר. ואכן, חלק מהציירים בתערוכה זו מבוססים על ציורים קודמים על בד, שהצייר "פסל", אך זכו לחיים חדשים בגרסת המונטייפ. ציור של ציור יכול להיות, לפעמים, חי יותר מהציור הראשון, אם אין רק מעתיקים אותו אלא מפנים אליו ראי, יוצרים אותו מחדש.

הצייר השני מאפשר ל"כל מה שירצה המלך להכניס עוד כלים נפלאים". מי שיעמוד מול הנופים האלה, והדגש הוא על זמן עתיד – "יעמוד" – ינוע למראם בדרכים שאין לצפותן. הציורים הללו לא רק ששייבו אותו אל נוף מסוים (והם ישיבו, בלי ספק, ושיבה זו חשובה), הם גם יראו לו את עצמו כאדם שמביט בנוף, כלומר כמי שנמצא בהשתנות, כמי שמושלך תמיד אל העתיד. כאדם-נוף, או כנוף-אדם. "לי נדמה: יחד עם לב הארץ בי לבי יהלם" (אברהם בן-יצחק).

ציורים אלו מכילים את שתי התנועות, תנועת החזרה אל מקומות שהיו, ותנועת הפסיעה אל מה שטרם נהיה, אל המעבר. הציורים הללו, טומנים בחובם את הנשימה הבאה. לא רק את מה שכבר נשאף ונראָה.

כיצד זה קורה? קשה לתאר זאת במילים. אולי למול הציורים עצמם אפשר להצביע על אזורי ההתרחשות. כאן אפשר לומר, בכל זאת, משהו עקרוני, ודווקא תוך דיבור על המדיום. העבודות המוצגות כאן הן ציורים על נייר. אלו ציורי שמן לכל דבר ועניין, אלא שלהכנתם נעזר הצייר במכש ויצר הדפסים (עותק אחד מכל הדפס). הציורים מקבלים מעולם הציור את העושר של המורכבות הצבעונית, אך מוותרים על כובד מסוים שיש בציורי השמן על בד. הנייר הלבן שמתחת לציורים-הדפסים אלו מעניק להם קלות ונשימה שקל יותר למצוא ברישומים ובעבודות על נייר. אפשר לחוש בציורים אלה את נוכחותו הראשונית של הרישום, אך הם גם רחוקים דיים מן הרישום כדי להתעטף במלבוש הציורי. יש בהם את תנועת הרישום, ואת בניין הציור. את האחיזה בנוף ספציפי שמציע הצייר הראשון, אך גם את תנועת הנוף נטולת האחיזה, הפתוחה, שהשיג הצייר השני. נופים אלו, ואנו אתם, לא מצויים בשקט שלפני הסערה, אלא בשקט שבתוכה.

[4]

זרור בורשטיין

4 במאי 2012